

Wie is de Talleyrand van de klas?

Het Congres van Wenen naspelen

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog wordt dit jaar uitgebreid herdacht. Nergens is echter iets te vinden over een herdenking of viering van het Congres van Wenen, dat 100 jaar daarvoor, in 1814, plaatsvond. In dit artikel vindt u geen uitgebreide historische verhandeling over het Congres van Wenen, daar is genoeg over geschreven. Wel een kleine poging tot een herwaardering, met een simulatiewerkvorm voor heropvoering in de klas.

Koen Henskens is lerarenopleider/vakdidacticus aan het Instituut voor Leraar en School van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen.

Schilderij met aanwezigen bij het Congres van Wenen. Staand op de voorgrond aan de linkerkant Klemens von Metternich en de tweede zittende van rechts Maurice de Talleyrand.

Na het verslaan van Napoleon bij de Slag bij Leipzig was het einde van het Franse Keizerrijk in zicht. Het Franse rijk had in twintig jaar tijd half Europa opgeslokt en in veel andere landen bevriende regeringen en staatshoofden aangesteld. Bij het uiteenvallen van dit rijk was de halve kaart van Europa leeg. Het Congres van Wenen was bedoeld om de kaart van Europa te herorganiseren na het ineensinken van het Franse Keizerrijk van Napoleon. De schaal waarop dit gebeurde was nieuw. Ruim drieduizend diplomaten streken neer in Wenen om bijna een jaar met elkaar te onderhandelen over een vrede. Onder de aanwezigen in Wenen waren niet alleen de te verwachten overwinnaars, maar ook de adellijke families die van hun troon gestoten waren tijdens de Napoleontische oorlogen en hun oude bezittingen terug wilden, families die juist door Napoleon beloofd waren en bang waren deze beloning weer te verliezen, afgevaardigden

van verschillende vrije steden als Lübeck en Frankfurt, verschillende afgevaardigden van religieuze ordes die tijdens de revolutionaire bewinden van hun bezittingen waren gestript en zelfs de uitgever van de *Allgemeine Zeitung*, die 81 Duitse uitgevers vertegenwoordigde en persvrijheid wilde bewerkstelligen.¹

Negatief imago

Hoewel de meningen over de intenties van de verschillende aanwezige diplomaten en staatsmannen verdeeld zijn, kan niet ontkend worden dat het Congres een succes was. Het heeft na het Congres bijna honderd jaar geduurd voordat er weer een grote Europese oorlog, de Eerste Wereldoorlog, uitbrak.

Toch heeft het Congres jarenlang een negatief imago gehad. Het beeld van een aantal conservatieve overwinnaars die alle veranderingen van de Franse Revolutie wilden terugdraaien en alle progressieve ideeën wilden uitroeien of onderdrukken overheerst nog steeds ►

► Adam Zamoyski (2007). *Rites of Peace; the Fall of Napoleon and the Congress of Vienna*. HarperCollins Publishers, hoofdstuk 15: *Setting the stage*.

Kaart van Europa na het Weens congres.

► Hugh Ragsdale, V. N. Ponomarev, (1993). *Imperial Russian foreign policy*, Cambridge University Press; 1st ed. ISBN 0-521-44229-X, p. 413.

► Henry Kissinger (1957). *A World Restored; Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812–22*. Boston: Houghton Mifflin en Kissinger, Henry A. 'The Congress of Vienna: A Reappraisal', *World Politics* (1956) 8, nr. 2 pp. 264–280.

► *The Congress of Vienna and Its Legacy: War and Great Power Diplomacy After Napoleon* IB Taurus / Sked, Alan (2007). *Metternich and Austria: An Evaluation* Palgrave MacMillan / King, David (2008). *Vienna, 1814: How the Conquerors of Napoleon Made Love, War, and Peace at the Congress of Vienna* Harmony en het boek van Adam Zamoyski.

► Het boek is inmiddels ook vertaald in het Nederlands onder de titel *De Ondergang van Napoleon en het Congres van Wenen* (2011), uitgeverij Balans.

in de schoolboeken. Sinds het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zijn sommigen toch anders naar de vredesonderhandelingen en de aanwezigen gaan kijken. Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog werd het Congres zelfs als voorbeeld gezien. Zo had de Engelse delegatie bij de vredesonderhandelingen in Versailles in 1918 de toen nog jonge historicus Charles Webster meegenomen, die in opdracht van de regering eerder dat jaar een monografie had geschreven over het Congres van Wenen.² De *Balance of Power*, waarvoor het Congres in 1814 de basis legde, was nog steeds uitgangspunt voor veel onderhandelaars in 1918. Ook Woodrow Wilson zag in het Congres van Wenen een soort voorloper van de Volkenbond. Eén van de beroemde staatsmannen uit de Koude Oorlog, Henry Kissinger, was zelfs gepromoveerd op de gastheer van het Congres, Klemens von Metternich, en zijn politiek.³ Dat het Congres nog steeds actueel is, blijkt uit de vele werken die erover zijn geschreven. Zo zijn er de afgelopen vijf jaar alleen al vier nieuwe monografieën verschenen.⁴ Voor een nascholingsconferentie over *Ten Oorlog* heb ik het boek *Rites of Peace* van Adam Zamoyski gelezen en raakte geïnspireerd door de details en concreetheid waarmee Zamoyski

het Congres beschreef.⁵ Alle hoofdrolspelers en decors worden gedetailleerd beschreven, zodat je als lezer niet alleen een levendig beeld krijgt van de onderhandelingen, maar ook van de impact van het Congres op de stad Wenen, de laatste mode in die tijd, de status van de accommodatie van de diplomaten, hun eigenaardigheden en liefdesaffaires. Dit concrete, levendige beeld wilde ik graag aan de leerlingen overbrengen, maar tijd om hen het hele boek (van ruim vijfhonderd pagina's) te laten lezen was er niet. Om die reden heb ik de informatie uit het boek verwerkt tot een simulatie, zodat de leerlingen toch het Congres van Wenen concreet en levendig konden meemaken.

Een jaar in een lesuur

Bij deze simulatie spelen de leerlingen het Congres na. Niet in een jaar maar in het bestek van één lesuur, met een mogelijke uitloop naar een volgende les. In de simulatie spelen leerlingen alleen of in tweetallen een historische delegatie. Ze leven zich in in historische personen die daadwerkelijk aanwezig waren bij het Congres, zoals Metternich, Talleyrand, tsaar Alexander I, maar ook de minder bekende Robert Castlereagh en Willem von Humboldt. Hoewel inleving een centrale rol

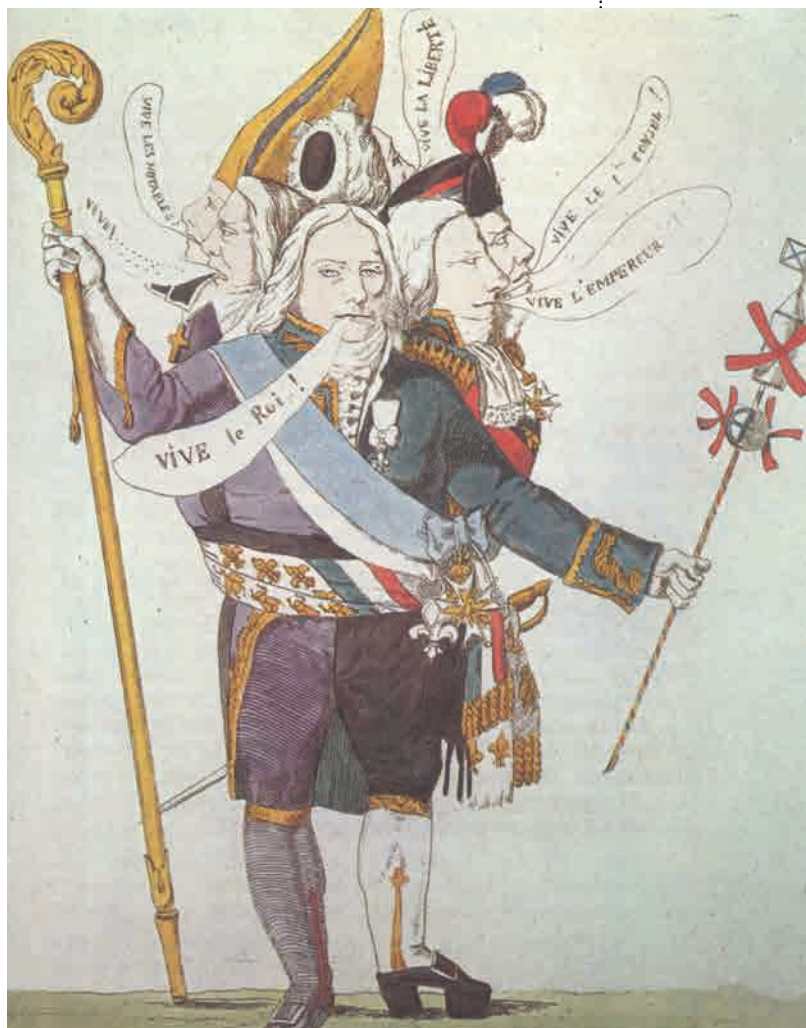
speelt in de simulatie, is deze inleving slechts een middel en niet het doel van de simulatie. Het doel is om een groot abstract concept als het Congres van Wenen concreet te maken en de leerlingen te laten ervaren hoe het is om bij zo'n vredesonderhandeling aanwezig te zijn. Wat de moeilijkheden zijn en hoe het werkt, ongeacht wat de uitkomst is. Door de grote invloed van slechts enkele historische personen op het Congres van Wenen leren de leerlingen ook meteen de contingentie die de geschiedenis bepaalt. Dit komt juist naar voren door de alternatieve uitkomst van het congres in de klas te vergelijken met de daadwerkelijke uitkomst in 1815.

Om te voorkomen dat het congres één groot kippenhok wordt, zijn er duidelijke regels voor de simulatie. De belangrijkste is dat er niet gepraat mag worden tussen delegatieleden. Dit lijkt niet historisch correct, maar tijdens de hele duur van het Congres van Wenen is er niet één algemene bijeenkomst geweest, de onderhandelingen verliepen daar kleinschaliger en veelal via de post. De enige manier waarop de delegaties in de simulatie met elkaar communiceren is via geschreven verzoeken. De briefjes worden opgehaald door enkele leerlingen die aangewezen zijn als posterijen. Zij geven de brieven door aan de delegatie voor wie het bestemd is. Deze delegatie kan vervolgens een antwoord terugschrijven. Delegaties kunnen met meerdere andere delegaties tegelijk briefverkeer onderhouden.

Om verveling te voorkomen zorgt de docent tijdens het congres voor één of twee korte intermezzo's, waarbij alle delegatieleden wel openlijk met elkaar mogen praten. In het kader van de inleving wordt dit intermezzo een 'bal' genoemd. Omdat het Congres van Wenen zo lang duurde en er bijna elke avond door verschillende delegaties grote feesten en bals werden georganiseerd, ontstond al snel het gezegde dat het Congres van Wenen danste, maar niet vooruitkwam. Onder dit motto mogen de leerlingen even met elkaar overleggen en nieuwe plannen smeden. Een beetje docent zet dan op de achtergrond een Weense wals op en vertelt de klas dat het Congres mede verantwoordelijk was voor de populariteit van dit genre in de negentiende eeuw. Een ander klein intermezzo kan een jachtpartij zijn, georganiseerd door tsaar Alexander I. Deze Russische staatsman was dominant aanwezig op het Congres en

liet weinig aan zijn diplomaten over. Omdat de tsaar heel statusgevoelig was, zijn alleen zijn gelijken, de keizer van Oostenrijk en de koning van Pruisen, uitgenodigd. De drie leerlingen die deze mannen vertegenwoordigen mogen drie minuten op de gang overleggen, om daarna weer terug te keren naar de klas en het briefverkeer te hervatten. Tien minuten voor het einde van de les komt het Congres van Wenen tot een eind. De docent evalueert de simulatie van het congres door te vragen welke delegaties hun doelen hebben gehaald en welke niet. De rol van de verschillende delegaties wordt besproken en er wordt een vergelijking gemaakt tussen de historische uitkomst en het alternatief uit de klas. Dan kan een verklaring gezocht worden voor de verschillen en wordt er geconcludeerd wie de succesvolste diplomaat van de klas was. Ofwel: wie was de Talleyrand onder de leerlingen? ■

Karikatuur van Talleyrand, afgebeeld als 'draaikont'. Voor het eerst gepubliceerd in 1815 onder de titel *De zeskoppige man*, wat refereerde aan zijn belangrijke rol in zes verschillende regimes.

De complete werkvorm met instructie is te vinden op www.vgnkleio.nl/kleio. Voor vragen over de werkvorm kunt u mailen naar Koen.Henskens@han.nl.